

Синеок Т., асп.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

**ЛЕОНИД МОСЕНДЗ-ПОЭТ И «ГОРОТАК-1»:
ЭВОЛЮЦИЯ ПОЭТИЧЕСКОЙ МАНЕРЫ**

В статье исследована эволюция поэтической манеры Леонида Мосендза: от его ранних поэзий до стихов, которые вошли в «Диаболические параболы» Порфирия Горотака. Также проанализирован вклад Леонида Мосендза в упомянутую литературную мистификацию, рассмотрены особенности поэтического стиля писателя.

Ключевые слова: литературная мистификация, литературная эмиграция, сатира.

Syniook Tetiana, post-graduate
Institute of Philology of Kyiv National Taras Shevchenko university

**LEONID MOSENDZ-POET AND “HOROTAK-1”:
EVOLUTION OF POETICAL MANNER**

The article deals with the problem of poetical manner of Leonid Mozendz from his early poems to poems, included into “The Diabolic Parables” by Porphyry Horotak. The Leonid Mosendz’ contribution into Porphyry Horotak’s heritage and peculiarities of poetic style are also investigated.

Keywords: literature mystification, literature emigration, satire.

Скакун І., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

**ЛІРИЧНА МАСКА ПАЛАДИНА У ЦИКЛІ ПОЕЗІЙ
МИХАЙЛЯ СЕМЕНКА «СВЯТІЙ ТЕРЕЗІ»**

У статті розглядається і аналізується побутування героя-маски Паладина у циклі поезій Михайля Семенка «Святий Терезі», способи її втілення на різних текстових рівнях.

Ключові слова: рольова лірика, авторська свідомість, лірична маска.

На думку більшості сучасних дослідників, питання про співвідношення в художньому тексті сфер мови автора і героя є одним з ключових для

теорії літератури та лінгвістики. Особливого значення набуває це питання для розуміння природи лірики як «найсуб'єктивнішого» з трьох літературних родів.

До остаточного висновку про необхідність розділяти біографічного автора і образ суб'єкта ліричного висловлювання наука прийшла лише на початку ХХ століття.

Форми художніх і предметних образів у літературі, що репрезентують авторську чуттєвість-свідомість, досліджувалися в першу чергу професором Б.О.Корманом. Особливо важливим постає феномен героя рольової лірики (героя-маски). Як відомо, дана суб'єктна форма репрезентації авторської свідомості являє собою «готовий образ», який являє собою ситуацію стандартизації [Корман 1964, 87].

Герої рольової лірики неможливі без певної культурно- навантаженої ситуації. Вона створює уявлення про той чи іншому образі, як про маску – засіб стандартизації мовної дійсності. «Культурно-навантажена ситуація (і не тільки емоційна) нерідко буває пов'язана з певним культурним персонажем: історичною особою, пам'ять про яку зберігається широким колом людей, міфологічним або фольклорним героєм, літературним типом і т.д. У цьому випадку ситуація (або цикл ситуацій) настільки зростаються з суб'єктом, що його ім'я сприймається як ярлик даних ситуації / ситуацій. Виникає своєрідний феномен: герой – ситуація... » [Корман 1964, 163].

У працях В.Гіппіуса, Л.Гінзбург, Е.Герштейн подібний варіант репрезентації авторської свідомості іменується героєм-маскою [Адельгейм 1987, 52].

Герої рольової лірики важко піддаються систематизації. Маска може представляти одну ситуацію (Муцій Сцевола – безмежний героїзм), ланцюг двох-трьох ситуацій (Паріс – яблуко розбрату, боягузтво в битві) або цілий ситуативний ряд – життєвий сценарій з актуалізацією певного епізоду в конкретному вживанні (Петро І, Іван Грозний) [Мартьянов 2012, 14].

Маски можуть носити ім'я або бути безіменними. У випадку безіменної маски автор створює певний соціальний тип героя рольової лірики, що стандартизований в людській свідомості: страж-захисник, охоронець, раб. Ці образи пройшли довгий процес стандартизації та представлені у свідомості читача сформованим, практично завжди єдиним, соціальним типом. З часом герой впізнаваного соціального типу (раб, страж, монах) перетворюється на феномен героя-ситуації, героя-маски [Мартьянов 2012, 13].

Лише герої, що викликають у свідомості читача конкретний момент, ситуацію стандартизації стають героями-масками. Таким чином соціальний тип перетворюється на маску, яку автор може приміряти на себе.

Варто також зазначити, що існує низка різних способів введення героя-маки в текст. Загалом, можна виділити три види номінації: пряма, непряма і номінація-припущення.

Частіше за все автори не використовують лише один спосіб номінації, оскільки це обмежує креативний акт. Проте, все ж найпопулярнішою (і очевиднішою) є пряма номінація за допомогою я-конструкцій та іменних речень.

У літературному доробку Михайля Семенка досить широко представлене налітра ліричних масок. Проте особливу увагу варто звернути на одну з них, що стоїть окремішно від загальної тенденції характерної для творчості письменника.

Це лірична маска, що з'являється в циклі «Гімни св.Терезі».

Загалом же навіть сам цикл є досить примітним серед футуристичного доробку Семенка. На своєрідність цієї добірки свого часу звернув увагу М.Сулима: «Як колись його дід одружився з туркенею, так і він загорівся покорити серце святої Терези, черниці, босої кармелітки з Іспанії» [Сулима 2006, 287].

Звідки взявся подібний екзотичний образ у творчості письменника можна лише припустити. Ймовірним джерелом інформації міг бути чотиритомник Міня «Подвиги святої Терези», виданий у Парижі в 1863 р., або ж стаття С. Боткіна «Свята Тереза», надрукована в № 8 «Вестника Европы» за 1915 р. [Сулима 2006, 287].

Тереза Авільська (Тереза де Хесус) увійшла в історію, як реформаторка іспанського кармелітського чернецтва, а також відома письменниця-містик. Ще за життя визнана святою.

Свої літературної популярністю свята Тереза зобов'язана містичному трактату «Годинник чувань, або внутрішній замок» (*Libro blamado Castillo interior o las Moradas*, 1577). Значною частиною її письменницького доробку є релігійні вірші («пісні»), відзначені сильним еротизмом.

Образ святої Терези не пересічний для світової літератури, але варто зазначити, що Михайль Семенко звернув увагу на цю персону, задовго до авангардистів світового масштабу, бо, скажімо, Поль Елюар лише в 1924 р. назвав одну зі своїх збірок рядком із вірша Терези «*Mourir de ne pas mourir*» («Вмирати від того, що не вмираєш») [Сулима 2006, 288]. У Михайля ж Семенка ще 1914 р. в «Зимі» в рядку «Я вилетів з грудей. Я в серці не ночую» відлунилося Терезине «*vivo sin vivir en mí*» – «без життя в собі живу». Це саме поет напише й у Владивостоці 1915 р.: «Уже я в серці не ночую».

У 1917 р., там само, М.Семенко переосмислить інші рядки Терези де Хесус:

muerte do el vivir se alcanza,
no te tardes, que te espero
(смерте, що пор оджуєш життя,

не затримуйся, я тебе чекаю)

– у вірші «Патагонія» він напише [Сулима 2006, 288]:

Я не умру від смерти –

Я умру від життя.

Вочевидь, ідеї і погляди святої Терези накладалися на інтимні глибоко внутрішні індивідуальні переживання Семенка. Таким чином, 1918 р. він створює один із найкращих своїх циклів – «Гімни св. Терезі».

Загалом поезія цього циклу справді помітно вирізняється на загальному фоні футуристичної лірики Семенка. Вони не зовсім вписується у обрану ним концепцію світогляду і літературної діяльності. Футурист став на коліна перед черницею. Безбожник хоче, щоб його покохала свята.

Тут немає традиційних урбаністичних мотивів і технократичних метафор. Це ніжні вірші, сповнені інтимних потаємно-еротичних відчужень. Проте, лірична маска вже не Дон Жуан із його показовою брутальністю, відвертою сексуальністю і сотнями імен партнерок. Для цього циклу Семенко обирає нову, таку ж неподібну на інші, маску.

Це маска паладина, лицаря-ченця, що страждає від нещасного кохання, переживає муки від неможливості доторкнутись, злитись із об'єктом свого бажання. Вірність дамі серця, прекрасній святій, почасти переростає в далеко не платонічні бажання.

Я цілую в перса Святу –

Затули вікно

«VIII» [Семенко 1992, 8]

«Вночі я тобі розповім

Про м'якість твоїх колін»

«XIV» [Семенко 1992, 11]

У циклі маска представлена як за допомогою різних типів номінації. Прямої номінації:

Це я – твій безлюдник,

Паладин Недотичної.

«XVI» [Семенко 1992, 13];

Я іду шляхом добою безлюдною,

Схиляюсь до заморених стін.

Погладь мене рукою остудженою –

Я твій паладин.

«XXIV» [Семенко 1992, 13]

Непрямої номінації:

«Самотній, простерши останній уклін,

Здіймаючи меч –

Рушив натхненно від стін
Твій паладин.»

«X» [Семенко 1992, 10]

Настрій і манера подання в кожній поезії, як і у всьому циклі загалом, як і в будь якому творі рольової лірики є однорідним, викладеним в одному стилі.

Ліричний персонаж-маска постійно страждає і кається, просить вибачення за свої грішні мрії і вчинки. Його «розхристана душа» бореться зі спокусою, але не може встояти перед почуттями. Любов у цьому випадку сильніша за будь які релігійні зобов'язання.

У більшості поезій з такого типу сюжетом розвитку пряма номінація будується на базі опозиції «Я – Вона».

Подібна опозиція втілюється за двома схемами. Одна з них – типова – введення за допомогою займенників та іменних конструкцій:

Я до Тебе прийду, прийду, коли Ти сама,

Коли спочиває хам.

Коли на Тобі золота й зодягів нема,

Коли я з Тобою сам.

Я до Тебе, до Тебе, до Тебе прийду.

Коли ми – одно.

«VIII» [Семенко 1992, 9]

Ще одна схема побудови ліричного протиставлення у поезіях Семенка функціонує за строфічним принципом: в одній строфі характеризується ліричний об'єкт, наступна строфа – проекція чи вплив ліричного героя:

Твоя хвиля ласкою обезцінена,

Міць зрушена сталістю загат.

І причиною – твоя краса ескізнена,

І причиною – твій аромат.

Відхиляюся від тебе, незрівнянної,

Бо твій сум – біль зміцнюючий.

Бо я під владою мрії незнаной,

Бо я невіруючий.

«XXVI» [Семенко 1992, 13]

Загальний стиль викладу, форми любовних зізнань і звернень до ліричного об'єкта відсилає до канонів середньовічної лицарської поезії, лірики трубадурів.

У них оспівувалися любов до Дами, служіння Богу та сюзерену, хрестові походи, лицарські звичаї тощо. Лицар постійно прагнув слави і намагався бути першим у лицарських заповідях – бути хорошим воїном, вірно служити

сюзерену, боротися з «невірними», захищати слабких та скривджених. З часом цей кодекс доповнився куртуазністю – середньовічною манерою кохання, коли стосунки між Дамою серця та Лицарем відзначалися ввічливістю, люб'язністю та врівноваженістю. Шляхетна дама виступала охоронницею культурних цінностей, що змушували лицаря вдосконалюватись і бути зразковим представником привілейованого класу. Він натомість мав лишатися вірним слугою своєї господині, віддаючи їй всього себе.

В сутінь вечірню я припадаю до ніг,

У серці –леза.

Вся моя воля, всі мої думи цнотні –

Тобі, Терезо.

«III» [Семенко 1992, 8]

Вибір подібної маски автором позначився на різних текстових рівнях.

Насамперед це лексичний рівень. У віршах практично не зустрічаються типові для Семенкової поезики композити і окаціоналізми. Точніше, вони є, але це не провокативні футуристичні репліки, що чіпляють слух своєю штучністю, а вишукані слова, котрі вражають милозвучністю, наприклад: «Що ховає у всіх річах, оскрізений»; «В присмерк душі заабажурений»; «Я молюсь символам душі безпромінним» тощо. Почасти Семенко вдається до застарілої і церковної лексики, як от: «Томлять мене найтонші рухи/Твоїх змаргадів»; «Коли на Тобі золота й зодягів нема»; «Палкі і боязкі наближення/До фіміамових качань»; «Я в твій чертог –на віях сльози» тощо.

На синтаксичному рівні – це часта поява інверсій, прикметникових градацій та іменних конструкцій за принципом «я – ...».

Вибір маски паладина не в останню чергу обумовлений специфікою літературної творчості прототипу ліричного об'єкта.

Вочевидь, введення еротичних мотивів у циклі виступає незримим діалогом із поезіями самої Терези де Хесус, де подібні настрої були характерною особливістю. А звернення до лицарської тематики – з часом, коли жила свята Тереза, а також з лицарськими романами, до яких звертала на початку свого творчого шляху.

Таким чином, у циклі «Гімни св.Терезі» Михаль Семенко послуговується маскою паладина для реалізації свого творчого задуму – створення циклу романтичних інтимних поезій. Це виявляється на різних текстових рівнях творів. Загалом же, подібний тип рольової лірики не є характерним для творчості поета-футуриста, проте у цьому ліричному циклі втілений без перебільшення блискуче.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адельгейм Є. Кризь роки: Вибрані праці / За ред. В.Г.Дончика; упоряд. І.Є.Гітович – К.: Дніпро, 1987. – С. 47-135.;
2. Біла А. Михайль Семенко як культуртрегер українського футуризму / Семенко М. Вибрані твори / Михайль Семенко ; упоряд. А. Біла. – К.: Смолоскип, 2010. – С. 5–20.;
3. Гончаров Р. Форми реалізації авторської свідомості в ліриці Михайля Семенка: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література»/ Руслан Єгорович Гончаров. –Дніпропетровськ, 2006. – 20 с.;
4. Історія української літератури 20 століття : У 2-х кн. / За ред. В.Г.Дончика. – 2-е вид., стереотипне. – Київ : Либідь. Кн. 1 : (1910-1930-ті роки). – 1994. – 784 с.;
5. Корман Б. Лирика Н.А.Некрасова. / Б.О. Корман. – Воронеж, 1964. – 391с.;
6. Мартьянов Е. Герой-маска как тип репрезентации авторского сознания / Е. Ю. Мартьянов // Актуальные вопросы филологических наук: материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Чита, ноябрь 2011 г.). – Чита: Издательство Молодой ученый, 2011. – С. 12-15.;
7. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Ковалів, В.І. Теремко. – 2-е вид., випр., доп. – К.: Академія, 2006. – 752с.;
8. Семенко М. Вибрані твори / Михайль Семенко ; упоряд. А. Біла. – К.: Смолоскип, 2010. – 688 с.;
9. Семенко М. Гімни св.Терезі/Михайль Семенко// Сучасність, – К.:1992, – № 12, – с. 7-13.;
10. Сулима М. Книжниця у семи розділах: Літературно-критичні статті й дослідження. – К.: Фенікс, 2006. – С. 294.;
11. Сулима М. Михайль Семенко // Письменники Радянської України: (Збірник). – К.: Рад. письменник, 1982. – С.284-304

Скакун І., асп.,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЛИРИЧЕСКАЯ МАСКА ПАЛАДИНА В ЦИКЛЕ ПОЭЗИЙ МИХАЙЛЯ СЕМЕНКА «СВЯТОЙ ТЕРЕЗЕ»

В статтє рассматривается и анализируется задействование героя-маски Паладина в цикле стихов Михайля Семенка «Святой Терезе», способы ее воплощений на различных текстовых уровнях.

Ключевые слова: *ролевая лирика, авторское сознание, лирическая маска.*

Skakun Irina, postgraduate student of
Philology Institute Kyiv National Taras Shevchenko University

LYRIC MASK PALADIN IN THE MIHAIL SEMENKO'S POETIC CYCLE "ST. TERESA"

The article examines and analyzes the lyrical mask Paladin in a cycle of poems Semenko "St. Teresa", and ways to implementing different textual levels.

Keywords: *Role-lyric, author's consciousness, lyrical mask.*

УДК 821.161.2-1М. Рильський

Скиба Т.В., к.філол.н.,
літературний редактор ТОВ «Видавництво «СОБА»

КОНЦЕПТУАЛЬНА ТА СТИЛІСТИЧНА АМАЛЬГАМА В ІДИЛІЇ М. РИЛЬСЬКОГО «НА УЗЛІССІ»

Статтю присвячено ідилії Максима Рильського «На узліссі» (1918). У творі поєднується кілька стильових векторів (неоромантизм, імпресіонізм, неокласицизм). Такий синкретизм означаємо терміном «амальгама» (поєднання різнорідного). Поєднання різних стильових тенденцій засвідчило бурхливе зростання творчої особистості, становлення індивідуального стилю поета. Прикметно, що жодна з цих стильових ознак не домінує, оскільки індивідуальність поетичного стилю ранньої творчості М. Рильського полягає саме у їх гармонійному поєднанні.

Ключові слова: *Максим Рильський, рання творчість, ідилія «На узліссі», індивідуальний стиль, синкретизм, амальгама.*

У 1917 році в журналі «Шлях» (№ 9-10) була надрукована ідилія Максима Рильського «На узліссі», а вже наступного року твір був виданий окремою книжкою у видавництві «Шлях».

Ідилія «На узліссі» продемонструвала складне поетичне визрівання молодого М. Рильського, оскільки в творі чітко простежується злиття кількох стилістичних тенденцій, а саме неоромантизму, імпресіонізму та неокласицизму. Цю різнорідну суміш, поєднання різних стилів в одному творі означаємо терміном **амальгама** (від лат. *amalgama* – сплав; у переносному значенні – різнорідна суміш; поєднання чогось різнорідного).